

NYHETSBRÄV 1:2005

(Publicerat 2005-01-16)

I. Tsunamin – tankar om döden, meningen och medkänslan

Den slog till med förödande kraft. Tsunamin föröbådades tydligen av en relativt lätt skälvnäring av jorden, utom i Aceh som var tillräckligt nära epicentrum för att drabbas av konsekvenserna av ett vanligt jordskalv. Ytterst få hade tydligen annat oråd. Och så kom den våldsamma vågen. Fruktansvärd förödelse och i nuläget uppskattas antalet döda till dryga 160.000. Vad slutsumman blir är förstås osäkert. Fler döda hittas fortfarande, och hur väl myndigheterna i en del av länderna ifråga har koll på sina medborgare är troligen också en öppen fråga. Och dessutom finns fortfarande risk för farsoter.

Från svensk horisont blev detta inte ytterligare en naturkatastrof långt borta i någon avkrok, utan tsunamin drabbade oss med en kraft som om den skulle ha inträffat en högsommardag på några av våra allra bästa svenska badorter. Bokslutet över antalet döda svenskar är ännu högst svävande. Men att det handlar om hundratals, kanske t.o.m. 1000 eller ännu fler döda är uppenbart.

Detta har chockat den svenska idyllen mer än något annat i modern tid. Estonia i all ära. Att båtar kunde gå under fanns ändå i vår föreställningsvärld. Vi är eller har i varje fall varit också ett folk av fiskare och båtbyggare. Och så sent som på 50-talet kolliderade ju kryssningsfartygen Stockholm och Andrea Doria. Och Titanics förlisning har fått ett slags mytologisk status även om den inte direkt berörde Sverige. Men en stor jordbävning och en efterföljande tsunami mitt i vår julidyll! Visserligen i huvudsak i Thailand, men ändå.

Reaktionerna på det inträffade har varit mångdimensionella. På det personliga planet är ond bråd död något utomordentligt önskat. Man önskar det förstås inte för egen del, men att själv dö den onda bråda döden är ändå en jämförelsevis enkel sak. Problemen är otvetydigt mest drabbande för dem som förlorar sina nära och kära.

Ur den drabbade efterlevandes perspektiv är döden djupt skakande. Och känslorna inför det inträffade är mycket blandade. Slutgiltigheten med tillhörande maktlöshet kan leda och leder ofta till vrede. En vrede som söker sitt objekt, en syndabock. Vems är felet? Finns det någon att omfatta med ett hat som kan beskrivas som berättigat, eller rent av hämnas på. Vreden kan också riktas mot den döde i en känsla av ”varför smet du din djävel och lämnade mig i den här röran”.

Men att rikta vrede mot den döde är svårt i längden, och den slår lätt över i skuld-känslor. Man påminner sig kanske om alla gånger som det varit plågsamt uppenbart att ens kärlek inte varit så där ren och stark, att man verkligen borde ha uppskattat, stöttat eller sett och förstått honom eller henne mera. Känslan av bristfällighet kan bli svart och klabbig, och skapa en kompensande nästan manisk lust till retroaktiv lovprisning, ett slags helgonförklaring i efterskott för att känsloplanets debet och kredit ändå skall gå ihop på något sätt.

Och är den döde ett barn så är det förstås oändligt smärtsamt att tänka på det liv som aldrig blev levtt. Det är ju en sak att vi kan plåga oss med fantasier om att det verkligen var en liten osannolikt begåvad ängel som lämnade oss och som skulle ha kunnat uträtta stordåd. Men vi har också själva "ett olevtt liv" av sådant som verkade viktigt och bra, men som liksom aldrig blev av och smärtan i detta kan vi projicera med full kraft på det döda barnet så att vi i en centrifug av ren och äkta kärlek, storslagna och gäckade förväntningar och självömkan kan driva oss till en känsla som kanske bäst beskrivs som hjärtslitande.

Det lilla jag skrivit här gör förstås inte anspråk på fullständighet, utan jag vill bara markera att jag vet att den känslomässiga sidan av att vara efterlevande är synnerligen prövande. Den efterlevandes liv kan ju aldrig återgå till att bli det gamla livet, hur gärna han eller hon så skulle önska. Det är inte förhandlingsbart. Så det finns bara en väg framåt, och det är att sörja färdigt det som en gång var och så småningom finna kraft att vända sig mot en ny framtid. Detta tar olika lång tid för olika personer. Och en del lyckas kanske aldrig riktigt lämna det gamla med en känsla av försoning.

Den personliga sidan av den tsunamirelaterade sorgen verkar bli så väl omhändertagen som det är rimligt att förvänta sig. Psykologer och präster sätter upp sina kristeam, och de drabbade träffar varandra och det pratas och pratas. Något som kan vara mycket välgörande.

Vi får också höra av olika experter och andra som uttalar sig hur viktigt det är att vi stöder varandra och är medmänniskor. Och att inget annat egentligen behövs. Som om det vore den enklaste sak i världen att vara medmänsklig. Men alla som har genomgått svåra personliga upplevelser vet hur svårt det är för andra att vara till stöd. Svårigheter skrämmer. Skilsmässor, cancersjukdomar och dödsfall har något kring sig som känns smittsamt och som gör att många ryggar tillbaka i en självrefererande slutenhet som hjälpligt dekorerats och döljs med de rätta orden.

Att öppna sig för en annan människa vars sanna reaktion är en halvt omedveten rädsla för egen del känns inte bra oavsett om det som blir sagt skulle följa något slags av Socialstyrelsen eller annan myndighet expertstämplad replikmanual till punkt och pricka. Den som trodde sig kunna få stöd och förståelse kommer att känna sig som att han eller hon blev berövad en del av sin energi och kraft av en "hjälpare" som egentligen själv var i större behov av hjälp.

Andra "hjälpare" är kanske överambitiösa och för luddiga i sina psykologiska konturer för att kunna bevara det mellanrum av "luft" som måste finnas för att en relation skall kunna vara närande. Och då måste den hjälpsökande dra sig tillbaka för att kunna bevara sin integritet.

Fallgroparna i detta enkla "var medmänsklig" är förstås fler än så. Men samtidigt finns det många människor med stor medkänsla i sitt hjärta som kan konsten att se och förstå så att den hjälpsökande själv kan börja se och förstå.

Men en annan dimension av reaktionerna på katastrofen är däremot inte alls till något stöd för de sörjande. Och jag tänker på det som skulle kunna kallas den livsfilosofiska dimensionen, dvs. den som rör sådant som har med människosyn

och verklighetsuppfattning att göra. Reaktionerna på katastrofen har därvidlag blottlagt den torftighet och grunda reflektion som präglar det rådande perspektivet på området.

Döden är helt enkelt en så laddad fråga att ingen verkar vilja ta itu med dess filosofiska djupdimensioner, inte ens prästerna. Alla intar en psykologisk, terapeutisk och tämligen överslätande hållning. Uttalar man sig om saken så är det måhända för att kritisera någon kristen fundamentalist som för att framhäva sin egen rättfärdighet sagt att det inträffade är Guds straff. Ur ett psykologiskt perspektiv är sådana utsagor skuldkänslskapande, och just skuldkänslor bör undvikas enligt gängse terapeutiska hållning.

Så det som i praktiken skett är att alla som har tillgång till godkänd offentlighet har enats om att döden beklagligtvis finns, men att den inte har någon mening. Outtalat upphöjs döden faktiskt till den yttersta meningslösheten. Och när döden blir så omfattande som i tsunamikatastrofen då blir meningslösheten bedövande i sin kraft. Denna meningslöshet förklaras vidare vara en realitet, inte en tillfällig hållning som man intar när man har drabbats av något chockerande och svårhanterat. Döden kan bara tillskrivas falska meningar, någon verklig mening har den inte.

Vi människor är dock meningsskapande varelser. Hela vårt inre fungerar efter principen att undvika kaos för att upprätthålla uppnådd helhet och mening. Och när det inte går längre och kaoset slår sönder den helhet och mening som hittills rått så försöker vi ”äta” eller ”tugga i oss” kaos och smälta det till ny och större helhet och mening. Att förklara att något som drabbat en verkligen är meningslöst är då detsamma som att säga att du har ”serverats” eller ”fått nertryckt” något osmältbart i ditt inre, något för evigt osmältbart.

Så under olika krisbearbetningsinsatser och annat som med tiden kan sänka känslan av plåga skall det i medvetandet ligga en stor osmältbar klump av meningslöshet. Det är det reella och samhälleligt godkända budskapet. Så här förklaras livet vara. Allt annat är förmodligen religiösa svärmerier eller något annat enfaldigt som vi moderna och upplysta människor inte bör befatta oss med.

Om man betraktar denna dogm om dödens meningslöshet utifrån så är det emellertid lätt att känna sig förbryllad eller åtminstone undrande. Att dö är ju inte direkt ovanligt. Alla skall vi dö någon gång. Kanske redan idag. Enligt Statistiska centralbyrån har det under de senaste sex åren (1998-2003) i genomsnitt dött nästan 94000 personer per år i Sverige (drygt 250 om dagen). Och i världen som helhet verkar den årliga dödssiffran ligga runt 55 miljoner (alltså sex gånger Sveriges hela befolkning).

Och den fråga jag ställer mig inför dessa realiteter är om den tillvaro som vi lever i är så funtad att något som alla gör är meningslöst?

Alla föds ju t.ex. och det brukar ju anses vara ytterst meningsfullt. Och alla äter, sover och andas. Så jag ställer frågan igen: Är den tillvaro som vi lever i så funtad att något som alla gör är meningslöst?

Ja jag ställer bara frågan. Den är ju inte alldeles lätt att besvara. Och att svaret helt självklart skulle vara ja är i varje fall inte uppenbart för mig. För är det en alldeles befängd tanke att det från någon utsiktspunkt i det väldiga kosmos i vilket vi lever, och som vi då alls inte kan sägas tillfullo förstå, skulle kunna vara möjligt att betrakta livet på jorden i en skala och ett perspektiv som gör att dödens roll och mening blir tydlig. Hur kan någon vara säker på att det inte är så.

Man kan tro att det inte är så, men vem vet?

Vi människor har i vår självupptagenhet vant oss vid att tro att vår blick och vårt perspektiv är det enda som räknas. Vi riktar gärna en överlägsen, ja arrogant, blick mot andra företeelser och existenser. Men att vi själva skulle kunna vara underordnade en blick som riktar mot oss, och hela den mänskliga existensformen, och ser vilken roll vi har som en liten del i en pågående och kanske miljarder år omspännande process som utgör en meningsfull helhet, det anser vi oss kunna bedöma och tvärsäkert hävda vara osannolikt.

Men hur vet man en sådan sak?

Men i stället för att nu fördjupa mig ytterligare i möjligheten av ett perspektiv på tillvaron som omfattar och ger mening åt döden skall jag angripa problemet med tesen om dödens meningslöshet från ett mer jordnära håll. Bakom den finns nämligen en mycket tydlig filosofisk ståndpunkt som kretsar kring en tro som kamouflerats som eller upphöjts till vetande.

Det centrala i denna tro, som utkristalliserats i kampen mellan vetenskapen och en teologiskt förstenad och förtryckande kyrka, är teserna om att materien är tillvarons yttersta fundament, ja det enda som har verklighetsstatus, och att medvetandet följaktligen är ett tillfälligt uppflammande fenomen knutet till vissa bestämda materiella strukturer som utvecklats genom den långa evolution som startade i och med att slumpen svingade sitt oberäkneliga trollspö i tidernas begynnelse.

Denna syn på världen som ett väldigt naturlagsstyrt maskineri med sin grund i den totalt avsikts- och meningslösa slumpen innebär vidare att den mänskliga döden bara är en beteckning på händelsen att materiella strukturer som tidigare genererat en upplevelse av medvetande och liv upphör att fungera på detta sätt. Det finns naturligtvis orsaker till detta, men i en djupare mening är döden lika menings- och avsiktslös som allt annat i detta väldiga slumpstyrda maskineri.

Ett rudiment av mening har dock lagts in i denna syn på tillvaron. Det påstås nämligen att evolutionen har frambringat s.k. själviska gener som av någon oförklarad anledning är maniskt drivna att söka fortlevnad och spridning. Och i dessa själviska geners hänsynslösa kamp för utveckling och fortlevnad har olika livsformer uppkommit, inklusive människan, som därmed förklaras vara ett instrument för själviska geners överlevnadsstrategi.

Detta betyder att den djupaste mening som står människan till buds i denna övermåttan dystra syn på tillvaron är att villigt underkasta sig eller ge sig hän åt genernas centrala påbud om fortplantning för möjlig förbättring av långsiktig

förmåga till genfortlevnad. Men eftersom denna aktivitet ytterst saknar mening då ju grunden för hela tillvaron är avsikts- och meningslös, och människan av slumpen plågsamt nog blivit utrustad med ett medvetande som söker mening, har denna verklighetsuppfattning också kryddats med idén att den enda mening som finns är den vi människor själva kan skapa genom våra egna strävanden och livsprojekt. En mening som visserligen är kortvarig och som alltid får sitt slut i döden. Men så är det bara, och denna temporära mening, som alltså ytterst är en självbedräglig illusion, sägs vara bättre än ingenting. Och varje modernt kallhamrad och intellektuell person förväntas acceptera detta som ett faktum.

Radikalt tolkad är den moderna filosofiska ståndpunkten alltså att ytterst sett är inte bara döden meningslös utan också livet.

Denna ståndpunkt är dock så motbudande att den är strängt taget omöjlig att acceptera för oss människor. Vi fortsätter därför att trots den massiva meningsförstörande propaganda som utgår från den moderna till vetenskap upphöjda verklighetsuppfattningen att söka mening som om detta vore inte ett sökande efter hägringar avsedda att skänka tillfällig förvillelse och tröst inför den bevisade sanningen om alltings yttersta meningslöshet utan ett sökande efter något verkligt.

Men döden är en svår stötesten i detta sökande efter mening. Det känns som att det är omöjligt att inordna den i en mening som också omfattar livet. Döden känns därför som att den ytterst sett är en kränkning, en meningslöshets slutgiltiga revansch på ett liv som kändes så meningsfullt och hoppfullt.

Döden blir därför en stor och svart katastrof, då allt vi sätter värde på bara blir till intet. Vår lilla stund av ljus i det eviga mörkret släcks. Inget återstår. Vilket oblitt öde att vara född med ett medvetande som bär ett löfte om att det skall kunna gå att koppla ett meningsfullt grepp på helheten och gestalta ett liv av djup och sann mening när detta ändå är en omöjlighet. Varför har den slumpmässiga evolutionen frambringat en så tragisk varelse som drivs av förhoppningar som aldrig kan uppfyllas? Det verkar nästan sadistiskt.

Det trösterika i sammanhanget är att problemet är en följd av en verklighetsuppfattning som inte presenteras som en tro bland andra utan falskeligen framställs som ett vetenskapligt faktum, eller i varje fall som något som är på väg att verifieras av vetenskapen och därför som att den är extra trovärdig.

Den lilla tuva som kan få hela det med sanningsanspråk och känslan av förnuftets slutliga triumf över tron laddade lasset att välta är det faktum att tesen om medvetandet som en produkt av materiella strukturer inte är bevisad. Påståendet om att medvetandet inte kan existera oberoende av biologisk substans är ett antagande, en tro men alls inte ett bevisat faktum. Var finns i så fall dessa bevis?

Ingen har mig veterligt presterat dylika bevis. De flesta intellektuellt hederliga vetenskapsmän vet förstås också detta, men ingen vill vad det verkar rakt ut erkänna den stora bluffen. Därför mumlas det i skägget om att det är ytterst

osannolikt att det är på något annat sätt än att medvetandet är en produkt av materiella strukturer. Och att en möjlig tolkning av den sofistikerade moderna forskningen om sambandet mellan olika medvetandefenomen och olika kroppssaft i hjärnan eller annorstädes är att den stöder hypotesen om att medvetandet är en produkt av materien.

Det hederliga vore att säga att vi fortsätter vår forskning för att den är intressant, men det stora upplysningsprojektet att ersätta tron med vetande och för gott detronisera Gud det lägger vi ner. Det har misslyckats, ja det kunde aldrig lyckas trots att det hade sin historiska roll. Vetenskapen har många fördelar när det gäller att studera den empiriska verkligheten, men som religionssurrogat är den en olycka, en människan stympande olycka.

Den stora mur som förklaras stå mellan livet och döden är alltså inte av vetenskapen bevisad som solid.

Det finns därför ingen anledning att med hänvisning till vetenskapen begränsa vår mänskliga strävan efter mening och helhet till det korta inomvärldsliga livet. Om man är mån om sitt intellektuella anseende så är det naturligtvis riskabelt att påstå något dylikt. Kyrkan bevakade under sin storhetstid rättrogheten med en brutal inkquisition. Vår tids rättroghetsbevakning är dock något mera sofistikerad och bygger på hån och marginalisering.

Men det som är det fina i kråksången är att denna moderna rättroghetsbevakning är dödfödd på längre sikt. Den bygger nämligen på det felaktiga antagandet att grunden för att det mänskliga meningssökandet vidgas till att också inkludera en verklighet bortom döden är att enskilda personer på grund av bristande klartänkthet låtit sig invaderas av ogenomtänkta spekulationer och teorier. Sådant förekommer förstås, men den verkliga grunden är inte spekulation och teorier utan varseblivning av realiteter.

Enligt min mening pågår i vår tid en mycket fascinerande process, den är helt enkelt en aspekt av evolutionen, där allt fler människor upplever att en slöja dras bort från deras ögon så att de kan varsebli realiteter som tidigare betraktats som fantasifoster, eller möjligen symtom på sinnesjukdom. Realiteter som har med vad som skulle kunna kallas subtilare energi- och existensstillstånd att göra. En varseblivning som öppnar en subjektiv och tidigare okänd verklighet.

De flesta som genomgår denna perceptionsförändring är naturligtvis försiktiga med att tala öppet om den eftersom den ur standardperspektivet ses som en till sinnesrubbing gränsande mottaglighet för hallucinationer. Och varför skulle någon som vet sig vara fullt normal vilja dra på sig intresse från s.k. psykiatrisk expertis som med en nit liknande den som kinesiska omskolningsexperten uppvisade under kulturrevolutionens bekämpande av borgerlig dekadens skulle försöka att på kemikalisk väg stänga nyöppnade perceptionskanaler.

Till denna framväxande perceptionsförmåga hör förmågan att kommunicera med de döda. Och även om det inte är en hypotes som efterforskas av våra medier så är jag personligen övertygad om att det i kretsen kring dem som gick hädan i tsunamikatastrofen finns en hel del personer (och jag vet också exempel på

sådana) som har haft kontakter som är reella, dvs. inte är sorginducerade kompensatoriska trösthallucinationer.

Jag ämnar dock inte fördjupa mig mer i detta nu, utan jag vill bara understryka det som är min huvudpoäng i sammanhanget. Döden är naturligtvis en svår och djupt skakande katastrof för de efterlevande som provas ända in till mörkret i sin förmåga att nå fram till de stråk i medvetandet där det sanna och framtidskapande hoppet alltid finns. Men döden är inte till sin karaktär omöjlig att förstå som något djupt meningsfullt. Den som vågar öppna sig för denna möjlighet har många djupa inre upptäckter att göra som rör verklighetens natur och kärlekens djup och räckvidd.

Enkelt uttryckt finns det enligt min uppfattning på det personliga planet alltid en möjlig – men kanske oändligt svår och lång, ja i det närmaste blockerad – väg till insikt om en drabbande döds djupare mening. Att hitta den kräver stort inre mod och öppenhet. Och tiden det tar att hitta den och gå den kan vara mycket lång och präglad av den svåraste vända. Och för många blir det kanske nödvändigt att låta sig nöjas med en aning om att denna väg finns.

Dödens djupare personliga mening är förstås alltid personlig också i den meningen att den är privat och rör ting som har med relationen till den döde att göra. Men det finns också ett kollektivt och samhälleligt förhållningssätt till döden som inte bara rör de filosofiska spörsmål som jag just har berört. Och som en avslutning på denna betraktelse skall jag komma med några reflektioner som utlösts av hur vi förhållit oss kollektivt och samhälleligt till döden i tsunamikatastrofens spår. Jag tycker mig nämligen skönja intressanta tendenser till förändring.

Det första som slår en betraktare är hur stark reaktionen är. Den bästa symbolen för detta är enligt min mening att de första sex kistorna med döda, som kom från Thailand till Arlanda mitt i natten, togs emot av hela kungafamiljen, statsministern, riksdagens talman och ärkebiskopen! Sådant är inte pådraget vid Arlanda ens vid ett viktigt statsbesök. Närvaron av dessa dignitärer var helt enkelt ett sätt att symboliskt visa att händelsen ses som så viktig att om det vore praktiskt möjligt så skulle det bli en samlad statsbegravning för alla som dött i katastrofen.

Till detta har en intensiv känsla av delaktighet frammanats som omsatts i en fantastisk och för många hjälporganisationer uppenbarligen helt överraskande generositet och hjälpvilja. Insamlingsrekorden har slagits på löpande band, och företagen som ju oftast agerar som bastioner av egennyttan har bidragit med en generositet som är ägnad att väcka häpnad hos de luttrade. På hemmaplan förvandlades den dödliga asiatiska tsunamin till en flod av medkänsla.

Visst brukar vi då och då reagera starkt på död och lidande. Och TV-stödda insamlingar ger ofta bra resultat. Men denna gång var det något annat. Det var som att hjärtat hade öppnats på ett nytt sätt.

En skeptiker invänder då förstås att människan är sig alltid lik, dvs. tänker främst på sig själv, men denna gång var det så många som drabbats och mediernas täckning fick en klang som gjorde att resten följde av sig själv.

Det där låter ju som en rimlig tes. Men inte är det så att vi i allmänhet konsekvent visar störst medkänsla när det är många som dör på en och samma gång. Nej vårt kollektiva och samhällliga förhållningssätt till döden är djupt motsägelsefullt.

Vi kör ju t.ex. ihjäl varandra på vägarna i stora mängder, 5-600 personer om året utan att det väcker särskilt mycket rabalder eller medkänsla. Det blir lite notiser i tidningarna. Dessa dödar är ju i och för sig utspridda, men i vånda för enskilda överlevande kan de förstås mäta sig även med tsunamidöden. Att få sin familj utplånad i en bilolycka är knappast mindre ångestfullt än att få den utsköljd i Indiska oceanen. Men den samhällliga reaktionen begränsar sig till att Vägverket och Bilprovningen försöker göra sitt med tilldelade medel.

Men det är inte heller så att relativt få döda ger upphov till små reaktioner. För att ta ett exempel utrikes ifrån så blev det ett väldigt pådrag 1986 när den amerikanska rymdfärjan Challenger exploderade i direktsänd TV. I det här fallet ledde sju döda nästan till att rymdfärjeprojektet lades ner. Och skulle reaktionerna på alla som dödas i bilolyckor vara i närheten av den styrkan så skulle knappast några bilfabriker vara kvar. Ytterligare ett perspektiv på hur bildöden värderas kan man få av det faktum att sedan staten Israel bildades har det i detta land dödat lika många i bilolyckor som i krig och terrorattentat. I runda slängar 22000 personer om jag inte missminner mig.

När jag är på mitt drastiska humör brukar jag därför säga: så många döda i bilolyckor utan att en enda bilfabrik bombats.

3000 döda i terrorattacken mot World Trade Center ledde däremot till rejält med bombningar, först i Afghanistan och sedan i Irak. Och hur sluträkningen över antalet döda kommer att se ut efter dessa straffexpeditioner i syfte att utrota ondskan vet ingen. Visserligen har amerikanerna gjort stort nummer av med vilken medkänsla och känsla av nationell enhet och gemenskap denna händelse hanterades, men uppenbarligen var medkänslan begränsad till den egna gruppen och omöjliggjorde inte att hatet dominerade förhållandet till dem som utsågs till lierade med de ansvariga för dåden.

Däremot blir det inga större reaktioner på de amerikanska undersökningar som lär visa att amerikanska läkares felbehandlingar kostar människor livet i en utsträckning som motsvarar tre störtade jumbojetplan varannan dag. Enligt vad Stefan Fölster och hans medförfattare skrev i en artikel i DN (050110) svarar detta mot att 2-3000 dör årligen av felbehandlingar i Sverige. Fullständigt hårresande uppgifter kan man tycka. Men att döma av de i stort sett uteblivna reaktionerna är det tydligen ingen fara på taket. Men å andra sidan sett skulle det ha blivit ett ofantligt ståhej, ja ett verkligt ramaskri, om så bara en enda person hade dött efter att ha tagit fel homeopatpiller eller örtpreparat.

Och när dödsfallen har att göra med de groteska ekonomiska ojämlikheterna på vår jord blir förhållningssättet kanske ännu besynnerligare. Enligt statistik från UNICEF dog under 2003 10.643.000 barn under 5 år. Jag är lite osäker på om den svenska statistik som jag har hittat www.scb.se är fullt jämförbar, men av den framgår att 381 barn under 5 år dog i Sverige under 2003. Om resten av världen skulle ha samma barnadödlighet som Sverige skulle antalet döda barn i världen vara c:a 500.000, dvs. en skillnad på i runda slängar 10 miljoner barn. Och det är denna realitet som ligger bakom uppgifterna om att det varje dag dör 25-30.000 barn i "preventable diseases", dvs. av bot- och vaccinerbara sjukdomar.

Denna föga smickrande verklighet tas med stort jämnmod. Det ekonomiska systemet förklaras fungera bra och att problemet säkert kommer att lösas i framtiden. För med fortsatt tillväxt så ordnar sig ju allt. Det vi menar utan att säga det rent ut är att när vi har blivit tillräckligt rika så får vi till sist också råd att ta hand om barnen på vår jord. Ja vad skall man säga.

Som dessa lite godtyckliga exempel visar finns det inga enkla och raka samband mellan antalet döda i en eller annan katastrof och samhällets reaktion. Ibland väcks medkänsla, ibland hat och hämndbegär och ibland låtsas vi uppenbarligen som det regnar även om det som i fallet med världens barn blottställer en så fasaväckande likgiltighet att den graviterar mot ondska.

Så vad var det som hände när vi svenskar drabbades av en så stark medkänsla inte bara för våra landsmän utan för alla som drabbades av tsunamin? Ja på sätt vis har jag redan svarat på denna fråga då jag sa att det var som att hjärtat öppnats på ett nytt sätt. Men jag vill ändå fördjupa mig ytterligare i frågan. Och förklaringen är en personlig upplevelse som har med varseblivning av stämningar att göra.

Inför julen var allt som vanligt. Atmosfären var lika rastlös och energisk som den brukar vara när vi människor ägnar all vår energi åt det som vi tycker eller tror är viktigt. Ja inte bara rastlös utan om man känner efter så går det att erfara något som liknar stålblock av ambition som går genom den kollektiva atmosfären.

Dagarna alldeles innan julen försvann så som brukligt är merparten av detta. Och när de flesta slutar att tänka på sina långsiktiga projekt och i stället helt ägnar sina krafter åt att med förväntan förbereda helgens privata fröjder så förändras atmosfären radikalt. Ett slags lugn och förväntansfull stämning infinner sig trots att de flesta springer omkring som yra höns på jakt efter julklappar eller vad det nu kan vara.

Och när helgen så inleddes blev det stillhet, lugn och värme i atmosfären. Allt kändes också som vanligt mycket fokuserat på nuet. Alla vet ju någonstans att vardagen på sätt och vis ligger i bakhåll och snart kommer att kräva vår fulla uppmärksamhet.

Men så kom tsunamin. Och även om omfattningen inte var klar från början så erfor både min fru och jag med yttersta skärpa att stämningen ändrades i ett slag. På ett nästan magiskt sätt ersattes den nufixerade nöjdheten över julfrosserier och

julklappar av en klarhet och renhet som rimligen hade samband med att alla började tänka på livets skörhet och utsatthet. Stämningen skilde sig också tydligt från hur det t.ex. kändes i anslutning till Estoniakatastrofen. Om jag inte missminner mig fanns det då en mycket kortare och hetare känsla av skräck och klaustrofobisk vånda i atmosfären. Förmodligen skapad av alla som själva åkt färja och som i sin fantasi tänkte ”tänk om ...”.

Motsvarigheten till denna känsla skulle ju i tsunamikatastrofen vara en av alla turisterfarna svenskar kollektivt genererad känsla av självrefererande skräck över att ”det kunde ju ha varit jag...”. Men allt sådant var mycket svagt. Den helt överskuggande känslan var vördnadsfull bävan. Det var som om vi i ett enda slag fått vårt sinne för proportioner återställt och vår känsla för vad som är viktigt uppväckt.

Denna upplevelse var mycket stark, så stark att jag inte kunnat hitta någon annan tolkningsram för den än mina erfarenheter inom frimurarna. Där förekommer ju s.k. gradgivningar som när det fungerar kan vara djupt personligt skakande och berörande. Det kan vara som att kliva över en tröskel i sin personliga utveckling.

Min känsla inför det starka stämningsskiftet omedelbart i samband med tsunamikatastrofen är alltså att den liknar en kollektiv gradgivning eller invigning för oss svenskar. Att den öppnat vårt hjärta på ett sätt som är oåterkalleligt. Att vår förmåga till medkänsla har gått över en viktig tröskel. Och vad symboliserar detta bättre än hur vår statschef har reagerat. I detta nobelprisstolta och intellektuella land har många i eliten känt sig tvekan till kungens personliga lämplighet som symbol för vårt land. Nu är han ju vår kung, men ett mildt överseende finns ofta uttalat i synen på denne ordblinda och ibland fumligt okoncentrerade, politiska grodor producerande och alls inte intellektuelle men vad det verkar sympatiske man. Ingen väntade sig därför något speciellt. Och så trädde han fram med en värme och en närvaro som skakade hans medborgare i grunden. Det var som att Sveriges hjärta talade.

Vi har naturligtvis ingen anledning att förhäva oss eller att ta ut segrar i förskott, men jag hoppas och tror att detta vårt kollektiva möte med ond bråd död har för gott satt medkänslans signum på vår nation. Och att detta skall sakta men säkert påverka vår nationella och internationella politiska linje så att den blir ett långt kraftfullare stöd för hållbar utveckling, ekonomisk rättvisa, fred och samarbete än vad den för närvarande är. Dessutom hoppas jag att det också skall vara ett stöd för alla personligt drabbade som under lång tid måste kämpa genom sorg, vrede och förvirring för att hitta fram till det framåtsyftande hoppets källa.

II. Krönika – Det goda livet

I samband med utgivningen av min senaste bok ... *men vad går det ut på egentligen – livet alltså* (Caduceus 2004) – vars innehåll förvisso är relevant i tänkandet kring av tsunamikatastrofen aktualiserade djupdimensioner av vår tillvaro – blev jag ombedd att skriva en krönika för en tidning som landstingsprojektet *Det goda livet* (www.ltkronoberg.se/detgodalivet) ger ut, och som alla hushåll i Kronobergs län fick. Den handlar om hur vi människor

drabbas av svårigheter och hur vi försöker hantera dem. Och vid förnyad läsning tyckte jag att den försvarar en plats i detta nyhetsbrev:

Rubriken på krönikan var *Huvudsaken är inte hur man har't utan hur man tar't*. Det kan måhända låta något hurtfriskt i den känslomässiga efterklngen av tsunamin, men så här löd i varje fall krönikan.

Vi människor kämpar frenetiskt för att få våra liv att bli precis som vi vill ha dem. Och ibland känner vi att vi lyckas. Samtidigt vet vi att livet är mycket skört. Fast det vill vi inte gärna tänka på. Det där hemska händer andra. Vi vill i det längsta tro att vi är vaccinerade.

Och så kommer den förfärliga dagen då det där händer som vi definitivt skulle ha tackat nej till om vi hade fått frågan först. Hur många herrar i min förhållandevis mogna ålder skulle t.ex. skina upp inför frågan: Skulle det passa med en rejäl hjärtinfarkt i nästa vecka? Jaså inte det. Prostatacancer då? Jaså inte det heller. En bilolycka där sonen och enda barnbarnet omkommer, kan det vara något? Nähä.

Men vi får inte frågan. Vi ställs inför fullbordat faktum. Det finns ingen ångervecka. Och vi kan inte lämna tillbaka det förfärliga ungefär som om det hade gällt felutdelad post. Det går inte att komma undan. Livet är ingen film som kan returspolas och redigeras om.

Så där står vi. Skakade till grunden av vår varelse. Inte trodde jag att...
Varför?

För en del år sedan var en av mina vänner inne i en svår period i livet. Han hade ytterligt svårt att acceptera det som skedde. Han var deprimerad, ursinnig och rasade mot hela tillvarons i grunden orättvisa konstruktion. Men han kom ingen vart.

När vi mitt i den här kampen diskuterade hur omöjligt det verkar vara att i rasande självömkan göra intryck på livet föddes en bild. En bild som fångar hur det kan kännas att drabbas av ett oblikt öde. Min vän sa gång på gång att han tyckte att det inträffade var mycket svårsmält. Det fick mig att tänka på en TV-film om ormar som gjorde de mest osannolika insatser på smältningfronten. En av dem lyckades faktiskt med bedriften att få ner en hel get.

Och då såg jag plötsligt framför mig att så här är livet. Där går vi intet ont anande, och så kommer livet självt upp vid sidan av oss. Det tar resolut tag i våra överraskande töjbara mungipor och trycker ner en hel get. Det syns klövar i ena mungipan och det blev en del gethår mellan tänderna. Men det går inte att få upp den, så uppdraget är: SMÅLT.

Så här är livet. Plötsligt händer det bara. Det där vi skulle ha tackat nej till om vi hade fått frågan. Det trycks ner i oss. Och vi har inget annat val än att försöka smälta. Men en del av oss lyckas aldrig med smältningen. Vi stelnar i protest mot det oblika ödet, och fastnar i bitterhet, cynism och en känsla av

förlorade möjligheter. Tankarna och känslorna går runt, runt i fruktlöst ältande av hur mycket bättre det skulle ha varit om det inte hade varit som det bevisligen är.

Men ibland går smältningen bra. Och ett av de allra bästa tecknen på att smältningen är färdig, är när det infinner sig en känsla av att man egentligen inte skulle vilja ha varit utan den svårsmälta erfarenheten. En känsla som man först nästan skäms för, men den går inte bort. Den kan t.o.m. växa till tacksamhet över livets outgrundliga klokhet. Man känner att man har växt som människa, ja rent av att man har varit med om ett mysterium.

Vägen till denna smältning kan vara lång och svår, och handlar ofta om att man vågar släppa sina krav på hur saker och ting måste vara. Ett stöd på denna väg kan vara att meditera djupt över det gamla talesättet ”huvudsaken är inte hur man har't utan hur man tar't”.

Det viktigaste är dock att inte ge upp hoppet även om smältvätskorna känns för svaga. För plötsligt kan porten till mysteriet öppna sig. Hjärtats sol går upp, och man ser, förstår och accepterar.

Så är det faktiskt.

III. En utbildningsdag på Ragn-Sells Miljökonsult AB

Torsdagen 10 februari arrangerar *Ragn-Sells Miljökonsult AB* (Hammarbacken 4 A, Sollentuna) en utbildningsdag. Temat är: *Hur ledningssystem för kvalitet-, miljö- och arbetsmiljö ökar affärsnyttan i verksamheten*. Seminariet är kostnadsfritt. De 30 första som anmäler sig och svarar på en enkät inför seminariet får dessutom min bok *Den vise VD:n!*

Anmälan sker senast den 1 februari på: www.ragnsells.se/miljokonsult

Programmet är som följer:

Torsdagen 10 februari 2005

KL 0800 Frukost samt registrering

KL 0900 VD inleder dagen
Göran Svensson, VD Ragn-Sells Miljökonsult AB.

KL 0915 Hur affärsutvecklingen tar stöd i ledningssystemen
Ove Högman, RSM, har flerårig erfarenhet av affärs- och verksamhetsutveckling där ledningssystemen varit medel för att nå affärsmålen. Ove undervisar bl.a. på MBA utbildningar.

KL 1015 Utbildning som motivations- och engagemangskapare
Ulf Palmqvist, RSM, har mångårig erfarenhet av utbildning från bl.a ÅF och Det Naturliga Steget. Ulf berättar om RSM AB:s sätt att se på utbildning som medel att lyckas med hållbarhetsarbetet.

- KL 11.30 Lunchbuffé*
- KL 12.30 Öka motivationen och engagemanget kring verksamhetsutveckling och samtidigt öka affärsnyttan*
Michael Hallgren, Idellum, om aktuella projekt där en metodik tillsammans med en webbaserad applikation skapar engagemang och motivation runt ledningssystemen. Metodiken baseras på ett tävlingsinslag och de drivkrafter som gör att människor blir engagerade i olika frågor. Kopplingen till ökad affärsnytta synliggörs.
- KL 1330 Corporate Citizenship vad är det?*
Karl-Erik Edris. Författare till boken *Den vise VD:n*. Karl-Erik är en av Sveriges mest eftertraktade föreläsare kring social hållbarhet. Hör Karl-Erik berätta, hur han ser företagets roll i detta samt hans syn på företagets visioner.
- KL 14.30 Kaffe och kaka*
- KL 15.00 Löpande bevakning av miljö- och arbetsmiljörätt?*
Daniel Doeser, RSM, presenterar en web-verktyg som löser problematiken med att hålla sig uppdaterad avseende nya lagkrav gällande den egna verksamheten.
- KL 15.30 Moderna hjälpmedel för verksamhetsledningssystemen.*
RSM visar de senaste produkterna.
- Projektuppföljning via web-verktyg
 - Leverantörsbedömningar via web-verktyg
 - Medarbetarenkät via web-verktyg
 - Kundundersökning via web-verktyg
- KL 1600 Avslutning*